

Hans van Stralen

Schrijven tegen het vergeten

Literaire teksten rond
Kamp Amersfoort

Hans van Stralen
Schrijven tegen het vergeten
Literaire teksten rond Kamp Amersfoort
Antwerpen / 's-Hertogenbosch
Gompel&Svacina
2026

184 blz. – 15 × 22,5 cm
ISBN 978-94-6371-605-5
D/2026/14.401/8
NUR 689/614

Omslagfoto: Sem Presser/Anefo, Nationaal Archief

© 2026 Hans van Stralen en Gompel&Svacina

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteur en van de uitgever.

Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in dit boek zo juist en actueel te maken als kan. Auteur of uitgever kunnen niet verantwoordelijk worden gesteld voor mogelijke nadelen die lezers door eventuele onvolkomenheden in het boek zouden ondervinden.

Gompel&Svacina bv
Uitgevers

Timmerwerfstraat 40, B-2000 Antwerpen, info@gompel-svacina.be
Rietveldenweg 60, NL-5222 AS 's-Hertogenbosch, info@gompel-svacina.nl
www.gompel-svacina.eu

*Il faudra [...] comme toujours en art,
mentir pour être vrai.*

JEAN-PAUL SARTRE

Inhoud

Een woord vooraf	9
 1	
Overmacht/onmacht	13
Nederlandse verzetspoëzie uit de jaren 1940-1945	
 2	
Een proces van ontmenselijking	55
Het literaire werk van Theun de Vries over Kamp Amersfoort	
 3	
Armando	91
Kamp Amersfoort en de omgang met schuld	
 4	
Het verhaal van de ander	125
Kinderen over hun vaders die in Kamp Amersfoort gevangen zaten	
 Geraadpleegde literatuur	167
 Personenregister	175
 Bronnen	179

Een woord vooraf

Sinds een kleine twee jaar ben ik gids in *Nationaal Monument Kamp Amersfoort*, waar de herinnering aan de gruwelen die in het beruchte *Polizeiliches Durchgangslager* in Amersfoort tijdens de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden, levend gehouden wordt. Toen ik voor het eerst dit terrein betrad, bekreep mij een gevoel van ontsteltenis: hoe konden mensen elkaar zoveel leed aandoen? Tegelijk realiseerde ik me twee dingen: ook elders worden vandaag de dag zinloze oorlogen gevoerd. Daarnaast voelde ik opluchting omdat we in het Nederland van 2026 in vrijheid kunnen leven. Deze ambigue ervaring was voor mij de directe aanleiding om mij voor het *NMKA* in te zetten. We mogen de periode 1940-1945 niet vergeten en tegelijk hebben we de plicht ons in te zetten voor het behoud van onze verworvenheden. *NMKA* probeert deze intentie op verschillende manieren te realiseren, onder andere met lezingen, theatervoorstellingen, podcasts, sites, kinderboeken, publicaties en natuurlijk rondleidingen. Jaarlijks komen talloze geïnteresseerden het kamp bezoeken en worden zij uitgenodigd met een gids het voormalige kamp(terrein) te verkennen. Omdat kinderen, om begrijpelijke redenen, vaak geen flauw idee hebben van de Tweede Wereldoorlog in het algemeen en van *Kamp Amersfoort* in het bijzonder, vinden we het erg belangrijk dat juist zij hierover leren en de betekenis daarvan ervaren. Geregeld komen bussen met kinderen uit het hele land het *NMKA* bezoeken en betrekken wij hen bij wat zich hier heeft afgespeeld.

Vanuit mijn achtergrond als literatuurwetenschapper vond ik het een aantrekkelijk idee om, behalve als gids, ook als onderzoeker aan de missie van *NMKA* mee te werken. Het lag voor de hand dat ik mij vooral op (literaire) teksten die in, rond en naar aanleiding van dit kamp geschreven zijn, zou concentreren.

In dit boek heb ik de vier essays, die ik tot nog toe in dit kader geschreven heb, gebundeld.¹ Ze geven vanuit verschillende invalshoeken een indruk van de literaire ervaringen rond dit kamp. In de eerste bijdrage schets ik een algemeen beeld van het fenomeen ‘verzetspoëzie’, dat ik vervolgens aan de gedichten die in *Kamp Amersfoort* door de gevangenen geschreven zijn relateer. In het tweede essay staat het werk van Theun de Vries, een prominente schrijver die daar vastgezeten heeft en daar uitvoerig over geschreven heeft, centraal. Vervolgens heb ik mij wat verder van de directe context verwijderd en mij geconcentreerd op het werk van Armando, die als kind in de omgeving van het *Durchgangslager* opgroeide en later in zijn werk intensief over de oorlog in het algemeen en het kamp in het bijzonder geschreven heeft. In het vierde essay heb ik mij nog wat verder van het kamp tijdens de jaren 1940-1945 verwijderd en de herinneringen van kinderen aan hun vader die daar gevangen zat, uitgewerkt. Het gaat hier om documenten die laten zien hoe groot de invloed van deze voormalige gevangenen op hun omgeving en met name op het gezinsleven was.

Omdat de belangstelling voor de oorlog en de nasleep daarvan vandaag de dag groot is, denk ik dat dit boek voor veel lezers interessant kan zijn. Daarnaast voorziet mijn werk in een lacune in het onderzoek naar *Kamp Amersfoort*. Tot op heden werd het *Polizeiliches Durchgangslager* namelijk vooral vanuit een historische focus benaderd, wat ons veel inzichten opgeleverd heeft. Aan de hand van deze vier essays heb ik geprobeerd het kamp vanuit een andere hoek te belichten en het bestaande beeld vanuit een literaire focus aan te vullen. Uiteindelijk hoop ik met mijn boek een bescheiden bijdrage te leveren aan onze kennis over *Kamp Amersfoort* en het besef te stimuleren dat een dergelijk oord nooit meer gestalte mag krijgen.

Incidenteel kan sprake zijn van kleine inhoudelijke overlappingen in de essays. Om de leesbaarheid van elke afzonderlijke tekst te behouden heb ik ervoor gekozen deze herhalingen niet te schrappen.

1. Het eerste hoofdstuk is een bewerking van het opstel dat eerder gepubliceerd werd in *Tegenspraak, essays over literatuur en samenleving*. Antwerpen/s-Hertogenbosch. Gompel&Svacina. Blz. 79-123. Het essay over Theun de Vries is een bewerking van het opstel dat eerder verscheen in *Inbeeld* nr. 60 april 2025. Blz. 24-37. Publicatie van de Stichting Nationaal Monument Kamp Amersfoort.

Uiteraard heb ik veel hulp op allerlei terreinen gekregen om mijn project te voltooien. Ik denk allereerst aan Sytske Teppema, die wederom zorgvuldig mijn teksten heeft gecorrigeerd en van uitstekende commentaren heeft voorzien. Daarnaast was ook Floris van Dijk behulpzaam met zijn kritiek op mijn teksten en heeft hij veel moeite gedaan om materiaal uit *Kamp Amersfoort* ter beschikking te stellen. Leen Bakker en Eddy van der Pluijm (†) hebben mij veel teksten ten behoeve van het vierde essay geleverd. De laatste heeft ook deze bijdrage van kritisch commentaar voorzien. Ten slotte moet ik Peter Kegel noemen die zorgvuldig kritische kanttekeningen bij mijn essay over Armando geplaatst heeft. Sytske, Floris, Leen, Eddy en Peter dank ik heel hartelijk voor hun inzet.

Amersfoort

Winter 2025-2026